

DUBRAVKA SMAJIĆ
(Visoka učiteljska škola, Osijek)

USKLIČNE REČENICE U HRVATSKOM KNJIŽEVNOM JEZIKU

Rad opisuje različite vrste uskličnih rečenica: rečenice preoblikovane samo jednom preoblikom – usklikom i rečenice istodobno preoblikovane usklikom i drugim preoblikama – nijekanjem, zahtjevom (zapovjedne i željne rečenice) i pitanjem. Budući da je opisivanje uskličnosti samo na osnovi intonacije nedostatno, pozornost se usmjerava i na utvrđivanje sintaktičkih obilježja koja su svojstvena samo uskličnim rečenicama.

O uskličnim rečenicama u hrvatskim gramatikama pisano je vrlo oskudno, a u stručnim jezikoslovnim časopisima gotovo nikako. Ranije su gramatike toj temi posvećivale jedva dvije rečenice¹. O uskličnosti nešto se više govori u Gramatici hrvatskog jezika Težak – Babića. Navedeni autori ovako definiraju uskličnu rečenicu: “Rečenica kojom se izražava osobita naglašenost i osjećajnost sadržaja zove se usklična rečenica.”² Zanimljivo je da spomenuti autori u razdiobi rečenica s obzirom na svrhu koja se želi ostvariti priopćavanjem navode izjavne, upitne i poticajne, ali ne i usklične rečenice, iako ih već na sljedećoj stranici spominju i definiraju. Primjeri poticajnih rečenica formalno svakako pripadaju uskličnima jer je na kraju rečenice uskličnik. Poticajnu pak rečenicu definiraju

¹ “Po sadržaju rečenice mogu biti izjavne, upitne i uzvične... Uzvičnim rečenicama zapovijedamo, molimo, zabranjujemo i izražavamo osjećaje.” (Brabec – Hraste – Živković, Gramatika hrvatskosrpskog jezika, Zagreb 1958., str. 191)

² Težak, S. – S. Babić, Gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb, 1992., str. 218

kao onu kojom se izriče poticaj, a takve rečenice "izriču savjet, zapovijed, zabranu, opomenu, upozorenje, želju, tj. poticanje da se što radi ili dogodi."³ Na posljertku je o uskličnoj rečenici navedeno da se ona očituje posebnom uskličnom intonacijom, a u pisanju posebnim znakom – uskličnikom, te da rečenica može biti jesna ili niječna po tom iskazuje li se njome da nešto jest ili nije, što se odnosi na svaku rečenicu pa tako i na uskličnu.

Hrvatska gramatika skupine autora uskličnim rečenicama prilazi s drukčijeg gledišta jer usklik promatra kao vrstu preoblake osnovnoga gramatičkoga ustrojstva rečenice objašnjavajući ga ovako: "Ussklik je preoblaka kojom se iskazuje naglašen osjećajni odnos govornika prema sadržaju rečeničnog ustrojstva, pa se otuda mijenja i značenje rečenice."⁴ Spomenuta gramatika dodaje da je rečenica preoblikovana usklikom po značenju "usklična, a ona koja to nije izrična."⁵ Intonacija koju obilježuje povišenost tona, osnovno je sredstvo koje preoblikuje rečenicu u uskličnu rečenicu. U pisanom tekstu ta se intonacija označava uskličnikom. Hrvatska gramatika također nas obavješćuje o posebnoj uskličnoj čestici (ta) koja je u funkciji pojačavanja. Razlikuju se i zahtjevne rečenice kao posebna skupina, no kasnije će se vidjeti kako neke zahtjevne rečenice mogu pripadati uskličnim rečenicama.

Ponajviše se o spomenutoj temi može naći u Sintaksi hrvatskog književnog jezika Radoslava Katičića, čiji pristup nasljeduje Hrvatska gramatika. Katičić, naime, smatra da se sintaktički odnosi često mogu najprikladnije opisati kao promjene koje se vrše na zadanim rečenicama po određenim i općenitim pravilima, čime dakle definira preoblake. Rečenice imaju svoj temeljan i svoj preobličen oblik, a među njima postoji određeni sadržajni odnos.⁶ Već je ranije spomenuto da preoblake ne mijenjaju rečenično značenje, a Katičić još podsjeća kako one ostavljaju nepromjenjenima odnose u rečeničnom ustrojstvu. Takve su preoblake nijekanje, pitanje, usklik i poticaj. Zatim slijedi kraće poglavlje o uskliku kao preoblici koja zahvaća čitavo rečenično ustrojstvo. "Njome se rečenični izričaj (riječ), kakav je sadržan u tome ustrojstvu, ističe kao osobito naglašen i popraćen kakvim osobitim osjećajem."⁷ To se može vidjeti u sljedećim primjerima:⁸

³ Isto, str. 217

⁴ E. Barić i dr. Hrvatska gramatika, Zagreb, 1995., str. 450

⁵ Isto

⁶ R. Katičić, Sintaksa hrvatskoga književnog jezika, Zagreb, 1986. str 17

(bijes)

DON ZANE: (Uzdahne, ali bez uvjerenja, više zbog konverzacije.)

Ah, što se može?

DON FLORIJO: (bijesno) Što se može? **Može se, može!...**

(Marinković, 72)

(ljutnja)

DON ZANE: A možda ja volim biti i posramljen, da bi izbor božji pao na vas? Tko zna? Ne možete mi barem reći da sam egoist.

DON JERE: (Razdraženo.) **Vi ste mnogo gore od toga!...**

(Isto, 17)

(radost)

SESTRA MAGDALENA: ... Mislim da mi nećete vjerovati, ali reći ću vam: počela sam se bojati.

BISKUP: Bojati? Koga?

SESTRA MAGDALENA: Što sam bila starija i zrelija, sve više sam se bojala. Tada sam počela moliti Majku Božju da me zaštiti, da ne dopusti da poginem...

BISKUP: **Eto, eto, i uslišila vas je!**

(Isto, 56)

(nezadovoljstvo)

DON ZANE: ... Ljubav je mučenje. U savršenoj, čvrstoj vjeri jest sigurnost i mir.

DON JERE: Da, i dosadna jednoličnost, mlitavost, uvijek spremna da se pokori svakoj sili. **Ali ja neću mir!...**

(Isto, 22)

U Sintaksi hrvatskoga književnoga jezika zaključno će se pročitati, kao i u Hrvatskoj gramatici, da se rečenica preoblikovana usklikom zove uskličnom, a ona koja to nije izričnom, što dobro pokazuju sljedeće rečenice:

DON JERE: ...Ali ja neću mir! "Ja nisam došao da vam donesem mir, već mač i plamen", rekao je Isus Spasitelj. **U vjeri treba izgarati!**

(Marinković, 22)

... Ja ne razumijem, u čemu bih ja bio nekonkretan? **Domaćinski je nesumnjivo moralni idiot!** Što znači biti bandit? To je vama nekonkretno?

(Krlježa, 228)

E, pa nemojte tako molim vas, gospodine doktore! **Vi ipak malko pretjerujete!** Ne mogu se davati ovakve važne izjave samo ovako.

(Isto, 221)

⁷ Isto, str. 140

⁸ Zbog nemogućnosti primjene ovom prilikom magnetofonskog snimka teksta koji bi nam dočarao za ovaj rad vrlo značajnu rečeničnu intonaciju, navedeni su primjeri uskličnih rečenica u širem surječju.

Te su rečenice usklikom preoblikovane iz ovih:

U vjeri treba izgarati.

Domaćinski je nesumnjivo moralni idiot.

Vi ipak malko pretjerujete.

Izjava i usklik našli su se u istoj rečenici, odnosno kada izjavna rečenica osim izvjesne misli i obavijesti, izražava i govornikove osjećaje, tada nastaju usklične rečenice poput navedenih. Uskličnost je tada uvedena samo posebnom uskličnom intonacijom, a ne izvjesnim sintaktičnim obilježjima. Navedene su rečenice potvrdne jer izriču "Da nešto jest ili da može biti."⁹ Međutim ima rečenica koje su osim usklikom preoblikovane i nijekanjem, dakle istodobno dvjema preoblikama. Primjerice:

Ali Domaćinski neće iz toga povući nikakve konzekvencije, naravno!

-A mene vi ne biste počastili dvobojem? Molim vas, a zašto?

(Isto, 224)

Vi niste svjesni dalekosežnosti svojih riječi! Kakve su to neukusne aluzije? Ne znam što to sve ima da znači. Pardon...

(Isto, 223)

Te su rečenice usklikom i nijekanjem preoblikovane iz ovih:

Ali Domaćinski će iz toga povući nekakve konzekvencije, naravno.

Vi ste svjesni dalekosežnosti svojih riječi.

Dade se zaključiti da se rečenično ustrojstvo može u isti mah preoblikovati i s više različitih preoblika, pa tako nastaju višestruko preoblikovane rečenice, kao što su prethodno navedene usklično – niječne rečenice.

Autori Hrvatske gramatike upozoravaju između ostaloga i na zahtjevne rečenice, odnosno na rečenice u kojima je osnovno gramatičko ustrojstvo preoblikovano zahtjevom. Oni pritom ističu da je zahtjev "preoblika kojom se zahtijeva da se ostvari sadržaj rečeničnog ustrojstva koji se izriče kao hipotetičan."¹⁰ Zahtjev izražava govornikovu želju da druga osoba, tj. adresat izvrši neku radnju. Čini se da je upravo zahtjev najčešća preoblika kojom je istodobno s usklikom zahvaćeno gramatičko ustrojstvo rečenica koje su tema ovog rada. Zamjetno je to i u opisivanom korpusu, a i u Hrvatskoj gramatici. U sastavu zahtjevnih rečenica, kako je razvidno,

⁹ Skupina autora, Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika, Zagreb, 1979., str. 363

¹⁰ Navedeno djelo, str. 450

nalaze se i zapovjedne i željne rečenice, jer one u svojoj osnovi sadrže zahtjev predstavljajući različite nijanse toga zahtjeva.

Zapovjedne rečenice koje sadrže strogu naredbu izraženu usklikom redovito se izražavaju imperativom. Primjerice:

DON JERE: Ja samo pitam zašto je ovaj gospodin od cirkusa došao k nama sa svojim kipom? Što će nam vaš kip? **Odnosite to u cirkus!**

KOZLOVIĆ: (Uvrijeđeno.) O, ne, molim, velečasni. Nikako ne. To je stvar uzvišena. Nije to za takvo mjesto.

(Marinković, 34)

DON JERE: (Sasvim gubi živce, u nastupu bijesa.)

Prestanite! Prestanite!

(Isto, 29)

Te su zahtjevno–usklične rečenice preoblikovane od ovih:

Odnosite to u cirkus.

Prestajete.

Zapovjedne rečenice opisivanog korpusa nose u sebi različiti raspon intonacije koji se proteže od poziva i blage sugestije sve do grube zapovijedi. Neke zapovjedne rečenice **izražavaju opomenu**, odnosno upozorenje koje seže čak do prijetnje, npr.

DON JERE: ...(Sestri Magdaleni, strogo.) Kada ste posljednji put vidjeli svoga oca?

SESTRA MAGDALENA: (Ponizno, gotova sa strahom.) Pred dvije godine, molim. Malo prije nego sam se zavjetovala.

DON JERE: (Prilazi joj bliže, jednako strogo.) **Jeste li sigurni, pazite, časna sestro, govorite pred crkvenim starješinom!**

SESTRA MAGDALENA: (Jednako prestrašeno.) Sigurna sam, velečasni!

(Isto, 61)

DON JERE: ...I da ste se smjesta izgubili iz ove biskupije! Smjesta!

Inače, ja ću sam ići prijaviti što imate u sanduku, pazite!

(Isto)

Zapovjedne rečenice obilježuje posebna vrsta intonacije koja jasno izražava odnos govornika prema sugovorniku.

Već je spomenuto da se zapovjedne rečenice najčešće izražavaju imperativom. Međutim, imperativnost ne mora uvijek biti izražena morfološki, odnosno umjesto imperativa može se upotrijebiti primjerice futur:

DON ZANE: (Jednako dezinteresirano.) Meni se, naprotiv, čini, Don Florijo, da se upravo to ne može.

DON FLORIJO: (Ustukne teatralno.) Ma kako? Ići ću ja i do svetog oca, ali te se stvari neće činiti u ovoj biskupiji!

(Isto, 73)

Ili perfekt:

DON JERE: ...Marš odavle, nesretniče! **I da ste se smjesta izgubili iz ove biskupije!** Smjesta!

(Isto, 29)

Ponekad se zapovjedne rečenice sastoje samo od usklične riječi ili od cijeloga uskličnoga ustrojstva, a oboje su istovjetni rečenici u kojoj je intonacija glavni nositelj značenja rečenice, tj. zapovijed je dana intonacijski, a ne rečeničnim ustrojstvom. Npr.:

BISKUP: (Senilno, rastreseno.) Ja ne znam... Ma jesi li dobro, dobro promislio? Ja sam mislio cijelu noć i ... Ja ne znam, ja ne znam... Sve mi don Florijo dohodi u san, pak mi govori u uho: "**Biskupe, Biskupe!**" A ti znaš kako on govori, kao sotona, bože mi prosti.

(Isto, 43)

DON JERE: ...Vi, šarlatan! Cirkusant! Napolje odavle!

DON ZANE: (Umiruje ga.) **Ma, don Jere zaboga! Don Jere!** Svladajte se malo, bože moj.

(Isto, 35)

Spomenute su rečenice neoglagoljene jer predikatni glagoli u ovom slučaju i nisu bitni za značenje rečenice. Poglavitni je nositelj značenja intonacija. **Vokativom**, padežom obraćanja, daje se obavijest o tom da se poruka, odnosno zapovijed upućuje sugovorniku. Uskličnu rečenicu može činiti sam vokativ jer njegovo osobito i konstantno značenje obraćanja "nužno pretpostavlja još neku obavijest (...) koja je uzrok uspostavljanju kontakta. Drugim riječima, vokativna konstrukcija pretpostavlja kontekstualnu i/ili situacijsku uključenost."¹¹

Već je i ranije istaknuto da, osim zapovjednih i željne rečenice u svojoj osnovi sadrže zahtjev. Željne rečenice izražavaju želju govornika da se vrši neka radnja, ali te rečenice, za razliku od zapovjednih rečenica, ne zahtijevaju od sugovornika da ostvari tu radnju, već, kao što je rečeno, samo iznose govornikovu želju. To će predočiti sljedeći primjer:

DON JERE: Znam. Ali don Florijo ne zna ništa. Jedino...

BISKUP: (Prečuvši "jedino".) Misliš, misliš da ne zna? **Hm, hm, daj bože!** Samo meni se čini da on ipak, ipak...

(Marinković, 44)

Željne su rečenice često ustaljeni ili pak frazeološki izričaji, koje obilježuje elipsa glagola što izriče želju. Npr.:

¹¹ I. Pranjković, Hrvatska skladnja, Zagreb, 1993., str. 111

DON FLORIJO: (Krupan starac, crvana, zdrava i vesela lica, s prirodnim "profanim" gestama, gotovo više.) **Dobro jutro, popi!** (Odlazujući šešir i štap na vješalici.) Kako ste spavali?...

(Isto, 68)

Spomenuti oblici željnih rečenica počesto imaju ulogu izražavanja govornikove ironije i zajedljivosti (o čemu ponegdje svjedoče i didaskalije.) Primjerice:

DON FLORIJO: (Zajedljivo.) E, da... znamo gdje: u presvijetloj glaviii... (Više za sebe.) **Blago nama!** (Glasno don Zanu.) Dođi, dođi, don Papagalo, imam ti reći dvije riječi.

(Isto, 69)

DON ZANE: A zašto ne bismo bili umjereni i razumni, hoću reći, realni? Zar ne bi bilo, možda, korisnije i tinjati, ali ustrajati, ustrajati?

DON JERE: U čemu ustrajati ? U lijenosti? **Hvala lijepa!**

(Isto, 24)

Željne rečenice, kako primjeri pokazuju, imaju posebno ustrojstvo. Naime, osim takvih oblika, postoji i drugi oblik svojstven toj vrsti rečenice. To je situacija u kojoj zavisni dio rečenice stoji kao samostalno ustrojstvo, a glagol je obično u kondicionalu. Primjerice:

DON ZANE: Dopušteno sredstvo, dobro. **Ah, kad se samo ne biste srdili!** I vi, don Jere, vjerujete u to – d o p u š t e n o s r e d s t v o ?

(Isto, 16)

Ponekad je glagol i u perfektu, a u rečenici se obvezno javlja željna čestica **da**. Npr.:

DON JERE: Ti su nam glasnici potrebniji nego ikada. **Da ih, kojom srećom, niste ni ranije razbacivali po župama!...**

(Isto, 15)

Ta je rečenica preoblikovana usklikom, zahtjevom i nijekanjem iz ove: **Kojom srećom, i ranije ste ih razbacivali po župama.**

Dakle, moguće su rečenice koje su preobličene s trima, pa i više preoblika, ali kako Katičić kaže, "gomilanje preoblika u istoj rečenici opterećuje izraz i ako se u tome prekorači mjera, izaziva težinu stila."¹²

Poglavito je zanimljiva istodobna preoblika usklikom i pitanjem. Npr.:

KOZLOVIĆ: (Patetično.) To nije kakav god lakrdijaš na uzici, neki Kasperl što nasmijava publiku smiješnim kretnjama. To je sam Gospodin naš Isus Spasitelj, molim, u mukama posljednjeg časa. Ja sam prečasnom

¹² R. Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1968., str. 148

naslovu ovaj kip pripravan svaki čas pokazati u funkciji, pa neka mu sam prečasn naslov izvoli odrediti mjesto, da li u cirkusu, bože mi prosti, ili...

DON JERE: (U kome bijes sve više raste.) Ili – gdje? No, recite gdje?

KOZLOVIĆ: Ja mislim da velečasni zna bolje od mene gdje spadaju svete stvari.

DON JERE: (Plane.) Svete stvari? **Vi se usuđujete svoju budalastu napravu zvati svetom stvari!**

(Marinković, 34)

Ta je rečenica preoblikovana usklikom i pitanjem iz ove:

Vi se usuđujete svoju budalastu napravu nazvati svetom stvari.

O upitno–uskličnim rečenicama podosta govori Luka Vukojević.¹³ Ističući kako je još A. Musić zamijetio srodnost (morfološku, funkcionalnu, pa i interpretativnu) uskličnih i nekih upitnih rečenica, Musić spominje pronominalna pitanja te smatra da su usklične rečenice i nastale od takvih pitanja: “Ako onakova pitanja¹⁴ (...) izgube karakter pitanja, a mogu ga izgubiti po tom, što im i onako nije svrha, da onoga, komu su upravljena, potaknu na odgovor, nego da se njima očituje neki afekt onoga, koji ih izriče, i da se onaj, komu su upravljena, upozori na nešto, čim se rečeni afekt motivira, - postaju od njih usklici koji se više ne izgovaraju s upitnim, nego sa srodnim mu uskličnim tonom, koji je također izraz duševnoga raspoloženja govornikova te redovno nijesu nikome upravljani, nego služe samo za očitovanje nekoga afekta govornikova, ponajviše čuđenja i divljenja, pa stoga se i počinju ponajviše s ovim oblicima inerogativnoga pronomena: kakav, kako, koliko. Savez s pitanjima, od kojih su usklici postali, očituje se često još i tim što se iza usklika – kao u odgovoru na pitanje – razlaže ono što pronomen znači.”¹⁵

Vukojević ocjenjuje da dosadašnja određivanja usklične rečenice s intonacijskoga ili pak pravopisnoga gledišta, a tako se ona uglavnom i određuje, ne čine usklične rečenice dovoljno sintaktički zamjetljivima i prepoznatljivima. Budući da je teško razlikovati uskličnu od željne, poticajne, zapovjedne, pa i upitne intonacije, zbog svoje nerazlikovnosti i nediskretnosti “intonacija ne ide u red kategorijalnih, sistemskih jezičnih jedinica. Intonacija je najčešće

¹³ L. Vukojević, Usklične rečenice uvedene upitnim riječima, Rasprave ZHJ, Zagreb, 1994.

¹⁴ Vukojević kaže: “Takva su pitanja šta će biti iz ovoga djeteta? (Primjer je Musićev).”

¹⁵ L. Vukojević, isto, str. 344

izraz ustrojstvenih i smisaonih odnosa u rečenici.”¹⁶ To potvrđuje i Ivo Pranjković ističući kako se “intonacija samo iznimno može smatrati (formalno) gramatički relevantnom pojavnošću na sintaktičkoj razini. Ona pripada aktualnoj, komunikativnoj, govornoj razini i sredstvo je aktualizacije, a ne mijenja sintaktičko ustrojstvo. Nije dakle jezični znak kojim bi se materijalizirali odnosi među sintaktičnim jedinicama.”¹⁷ Iz svega rečenog logično proizlazi Vukojevićeva tvrdnja kako valja razlučiti uskličnost kao intonativno – pragmatičko obilježje koje može pristupiti izjavnim i drugim neizjavnim rečenicama, pa i složenima, od uskličnosti koja ima prepoznatljiva interpretacijska sintaktička obilježja. U traženju takvih obilježja Vukojević se bavi samo onim uskličnim rečenicama koje imaju specifično sintaktičko ustrojstvo, a to su upravo rečenice istodobno preoblikovane usklikom i pitanjem (odnosno posljednja vrsta uskličnih rečenica koju opisuje i ovaj rad). Naime, takve usklične rečenice imaju gramatički istovjetno ustrojstvo onomu kakvo je u upitnim rečenicama. To pokazuju sljedeći primjeri:

DON ZANE: ... To sam htio reći, da sam bio kao vi don J e r o n i m e, kad sam bio mlad. Nagao, žestok, odlučan, pun samopouzdanja i ...naivan. Tko bi to rekao, zar ne? **Bože moj, kako se čovjek izmijeni!** (Marinković, 18)

DON ZANE: ...Vi biste htjeli proizvoditi čuda kao oni šarlatani na sajmovima što pokazuju ženu – ribu. **Bože moj, kako je to primitivno!** (Isto, 23)

Te su rečenice morfološki analogne upitnima (a i odnosnima) jer imaju istovjetne tzv. obilježivače, a to su upitne riječi.¹⁸ U navedenim je primjerima obilježivač prilog **kako** koji ima ulogu pojačavanja, jer uvijek izražava visok stupanj kakvoće pojave, svojstva ili predmeta.

Već smo spominjali kako Vukojević upozorava na nemogućnost razlikovanja usklične i upitne intonacije, što potvrđuje postojanjem rečenica koje se obilježavaju kombinacijom dvaju pravopisnih znakova – upitnik i uskličnik ili uskličnik i upitnik. Npr.:

VERA: (Stidljivije.) Pitao me je jednom, ali vrlo oprezno – da li si nasrtljiv prema meni?

KIKI: (Smrkne se) **To te je pitao!?** Dakle, taj tvoj tata je običan licemjernik...

¹⁶ Isto, str. 347

¹⁷ I. Pranjković, *Hrvatska skladnja*, Zagreb, 1993., str. 142

¹⁸ Vukojević navodi ove upitne riječi: *k a k a v, k o j i, š t o, k o l i k, k a k o, k o l i k o*. One se “osim u upitnim i odnosnim ustrojstvima (...) mogu naći i u uskličnim (eksklamativnim) ustrojstvima, osim dakle upitne i odnosne one mogu imati i uskličnu ulogu.”

(Hadžić, 139)

Promotrimo sljedeće primjere:

DON ZANE: ...Kad su saznali da ne hoda noću po gradu Antihrist, nego Toma, umotan u plahtu i s tikvom plivaricom na glavi s bravljim rogovima, uhvatili su ga i premlatili. Odonda je i pognut ovako kako ga danas vidite.

DON JERE: **Bože moj, što ste to radili!**

DON ZANE: Što sam radio? Čudesa sam radio, don Jeronime, čudesa.

(Marinković, 19)

BISKUP: (Gotovo uplašeno.) Kako, kako? Da joj nećeš dopustiti da radi akrobacije u crkvi? **Bože moj, što ti radiš!**

(Isto, 47)

U prvi bi se tren možda moglo pomisliti da te rečenice izražavaju pitanje, a uskličnikom su označene zbog prisutnosti vokativa. Međutim, ako znamo da su upitne rečenice u pravilu afektivno neutralne, a usklične uvijek intenzivne, otkrit ćemo kako su rečenice iz navedenih primjera izgubile karakter pitanja, jer im pitanje ionako nije svrhom, kako je već navedeno u Musićevu razmatranju. Naime tim uskličnim rečenicama nije svrha da onoga komu su upravljene potaknu na odgovor, već da izraze posebno osjećajno stanje govornika i njegovo mišljenje.

Spomenimo na kraju razvrstavanje uskličnih rečenica što ga donosi Jasna Melvinger u svojoj disertaciji.¹⁹ Središnja joj je tema o infinitivnim ustrojstvima, ali govori i o uskličnosti. Navodi izričnoeksklamativne, upitnoeksklamativne i zapovjednoeksklamativne rečenice, a željne su rečenice uvijek eksklamativne, uskličnost promatra kao pragmatičko obilježje kojim može biti zahvaćena svaka od nabrojanih sintaktičkih vrsta. Opis uskličnih rečenica u ovom radu uglavnom je u skladu s razdiobom uskličnosti koju daje Jasna Melvinger. Iako neki autori ne podržavaju takav pristup problemu uskličnosti (npr. Vukojević), ne može se zanijekati postojanje upravo onakvih vrsta uskličnih rečenica kakve je Jasna Melvinger u svojoj razdiobi navela. To su potvrdili i primjeri u ovom radu, stoga je, čini se, pri opisu uskličnosti takvo razvrstavanje nezaobilazno.

Zaključno se može reći da se ovim radom pokušalo opisati različite vrste uskličnih rečenica: rečenice preoblikovane samo jednom preoblikom – usklikom i rečenice istodobno preoblikovane usklikom i drugim preoblikama – nijekanjem, zahtjevom (zapovjedne i željne rečenice) i pitanjem.

¹⁹ J. Melvinger, *Sintaksa i semantika infinitiva u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*, Osijek, 1980., str. 278 i dalje

Nastojalo se upozoriti na neka još uvijek neriješena pitanja i pojave u vezi s uskličnošću u hrvatskom književnom jeziku. Opisivanje uskličnosti samo na osnovi intonacije nedostatno je, stoga valja pozornost usmjeriti na utvrđivanje sintaktičkih obilježja koja su svojstvena samo uskličnim rečenicama. To je dosada učinjeno samo za usklične rečenice uvedene upitnim riječima, ali su još neistražena obilježja ostalih vrsta uskličnih rečenica, što je svakako poticaj za buduće šire i temeljitije proučavanje **uskličnosti**.

LITERATURA

1. Težak, S. – S. Babić, Gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb, 1992.
2. Katičić, R., Sintaksa hrvatskoga književnog jezika, Zagreb, 1986.
3. Barić, E. i dr., Hrvatska gramatika, Zagreb, 1995.
4. Pranjković, I., Hrvatska skladnja, Zagreb, 1993.
5. Vukojević, L., Usklične rečenice uvedene upitnim riječima, Rasprave ZHJ, Zagreb, 1994.
6. Melvinger, J., Sintaksa i semantika infinitiva u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, (strojopis), Osijek, 1980.
7. Težak, S. – S. Babić, Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika, Zagreb, 1973.
8. Barić, E. i dr., Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika, Zagreb, 1979.
9. Brabec – Hraste – Živković, Gramatika hrvatskosrpskog jezika, Zagreb, 1958.

IZVORI

1. Marinković, R., Glorija, Nolit, Beograd, 1972.
2. Hadžić, F., Pet ludih sinova, Znanje, Zagreb, 1975.
3. Krleža, M., Povratak Filipa Latinovitza, Na rubu pameti, u Pet stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, 1973.

EXCLAMATIONS IN STANDARD CROATIAN LANGUAGE

The work describes various types of exclamations: sentences transformed by only one transformation - interjection and sentences transformed at the same time by other transformations - negation, request (structures denoting commands and wishes) and question. Since a description of exclamation features based solely on intonation is insufficient, the attention is drawn to establishing syntactical properties typical only of exclamations.